CYKL: HISTORIA POLSKI

Unia lubelska

Narodziny Rzeczypospolitej Obojga Narodów — państwa Polaków, Litwinów i Rusinów

1569

Autor: Dmytro Bilash

Stowarzyszenie Polaków w Humaniu „Ognisko”

17 maja 2025

PLAN

Plan prezentacji

01 Od Krewa do Lublina

02 Dlaczego właśnie 1569?

03 Sejm w Lublinie

04 Mapa nowego państwa

05 Co ustalono

06 Państwo wielu narodów

07 Mocne i słabe strony

08 Dziedzictwo unii

I

Droga do unii

Polskę i Litwę łączyła dynastia Jagiellonów od prawie dwustu lat.

1385–1569

Od Krewa do Lublina

1385	Unia w Krewie: wielki książę litewski Jagiełło ma poślubić Jadwigę i przyjąć chrzest z Litwą.
1386	Jagiełło zostaje królem Polski jako Władysław II.
1410	Wspólne zwycięstwo pod Grunwaldem nad zakonem krzyżackim.
1413	Unia w Horodle: bojarzy litewscy otrzymują polskie herby.
1501	Unia mielnicka — próba ściślejszego związku, która nie weszła w życie.
1569	Unia lubelska: z unii personalnej powstaje jedno państwo.

PRZYCZYNY

Dlaczego właśnie wtedy?

Zagrożenie z Moskwy

Wojna inflancka z Iwanem IV Groźnym. Litwa sama nie mogła się obronić.

Koniec dynastii

Zygmunt II August nie miał dzieci. Wspólny król Jagiellon mógł nie mieć następcy.

Ambicje szlachty

Średnia szlachta litewska chciała takich samych praw jak polska.

II

Sejm w Lublinie

Pół roku sporów, zerwanie obrad i ostatecznie porozumienie.

1569

Przebieg sejmu

styczeń

Początek obrad wspólnego sejmu w Lublinie.

1 marca

Magnaci litewscy opuszczają Lublin, by nie dopuścić do unii realnej.

marzec–czerwiec

Król włącza do Korony Podlasie, Wołyń, Kijowszczyznę i Bracławszczyznę.

28 czerwca

Uchwalenie aktu unii.

1 lipca

Zaprzysiężenie unii przez posłów obu państw.

MAPA

Nowe państwo na mapie

Mapa schematyczna; granica Korony i Litwy przybliżona.

Granica Korony i Litwy po 1569 roku

Humań — w województwie bracławskim Korony

Lublin — miejsce zawarcia unii

Ziemie ukraińskie — Wołyń, Kijowszczyzna i Bracławszczyzna — przeszły z Litwy do Korony.

Od 1569 roku historia Humania na ponad dwa stulecia związała się z Polską.

USTRÓJ

Co ustalono w Lublinie?

Wspólne	Odrębne
Król wybierany wspólnie	Urzędy centralne i ministrowie
Wspólny sejm obradujący w Warszawie	Skarb państwa
Wspólna polityka zagraniczna	Wojsko — osobni hetmani
Wspólna moneta	Prawo (dla Litwy — Statut litewski)

Polska i Litwa zachowały własne nazwy i herby, ale tworzyły jedną Rzeczpospolitą.

Dwa narody, jedna Rzeczpospolita.

Unia lubelska stworzyła jedno z największych państw ówczesnej Europy — państwo, w którym władza należała do sejmu i szlachty.

JAN MATEJKO

Unia w malarstwie

Jan Matejko, „Unia lubelska”, 1869, Muzeum Narodowe w Lublinie — domena publiczna.

W 300. rocznicę unii, w 1869 roku, Jan Matejko namalował obraz „Unia lubelska”.

Na środku król Zygmunt August wznosi krzyż, a wokół stoją przedstawiciele Polski i Litwy.

Obraz miał przypominać Polakom pod zaborami o dawnej wielkości i jedności.

III

Rzeczpospolita Obojga Narodów

Wielkie, wielonarodowe i wielowyznaniowe państwo szlacheckie.

LICZBY

Rzeczpospolita w liczbach

ok. 815 tys.

km² powierzchni pod koniec XVI wieku

ok. 8 mln

mieszkańców pod koniec XVI wieku (szacunki)

ok. 8–10%

ludności stanowiła szlachta — wyjątkowo dużo w Europie

1573

pierwsza wolna elekcja króla

MIESZKAŃCY

Państwo wielu narodów

Polacy
Główna część Korony, szlachta, mieszczanie i chłopi.

Litwini
Rdzeń Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Rusini
Przodkowie dzisiejszych Ukraińców i Białorusinów.

Żydzi
Jedna z największych społeczności żydowskich na świecie.

Niemcy i Ormianie
Mieszczanie i kupcy w wielu miastach.

Tatarzy i Karaimi
Osiedleni głównie na Litwie.

NASZ REGION

Ukraina w Koronie

Po 1569 roku polska szlachta i magnaci rozpoczęli kolonizację rozległych ziem nad Dnieprem. Powstały wielkie majątki, m.in. Potockich w okolicach Humania.

W 1596 roku unia brzeska podzieliła prawosławnych na unitów i wiernych prawosławiu.

Konflikty społeczne i religijne doprowadziły do powstań kozackich, a w 1648 roku do wielkiego powstania Bohdana Chmielnickiego.

OCENA

Mocne i słabe strony Rzeczypospolitej

Osiągnięcia

- Demokracja szlachecka i silny sejm
- Tolerancja religijna — konfederacja warszawska 1573
- Złoty wiek kultury: Kochanowski, Akademia Krakowska
- Pokojowe połączenie dwóch państw

Słabości

- Liberum veto i paraliż sejmu od połowy XVII wieku
- Wolna elekcja otwierała drogę obcym wpływom
- Ciężki los chłopów i rosnąca władza magnatów
- Rusini nie stali się trzecim równoprawnym członem państwa

1569–1795

Losy unii

1573	Artykuły henrykowskie i konfederacja warszawska gwarantująca pokój religijny.
1596	Unia brzeska — powstaje Kościół unicki.
1658	Unia hadziacka — próba utworzenia trzeciego członu: Księstwa Ruskiego. Nie weszła w życie.
1791	Konstytucja 3 Maja i Zaręczenie Wzajemne Obojga Narodów.
1795	III rozbiór — koniec Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

FOTOGRAFIE

Pamięć o unii

Pomnik Unii Lubelskiej w Lublinie (1826).

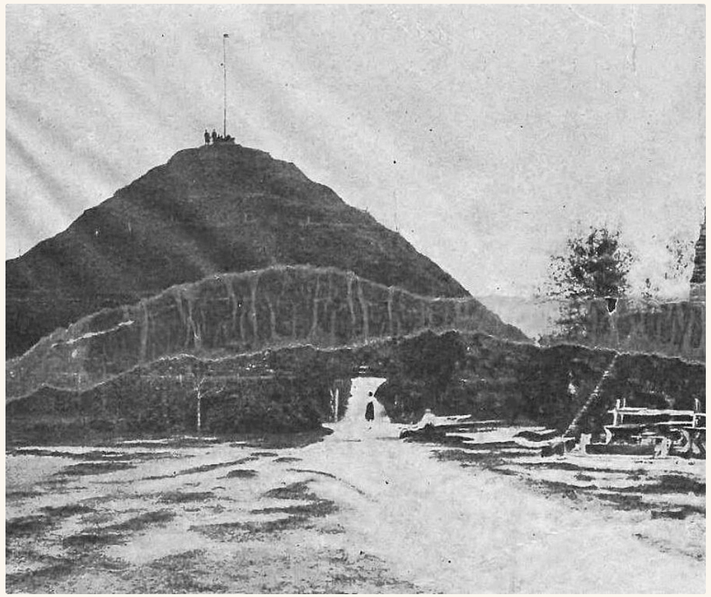

Kopiec Unii Lubelskiej we Lwowie, zdjęcie z 1907 roku.

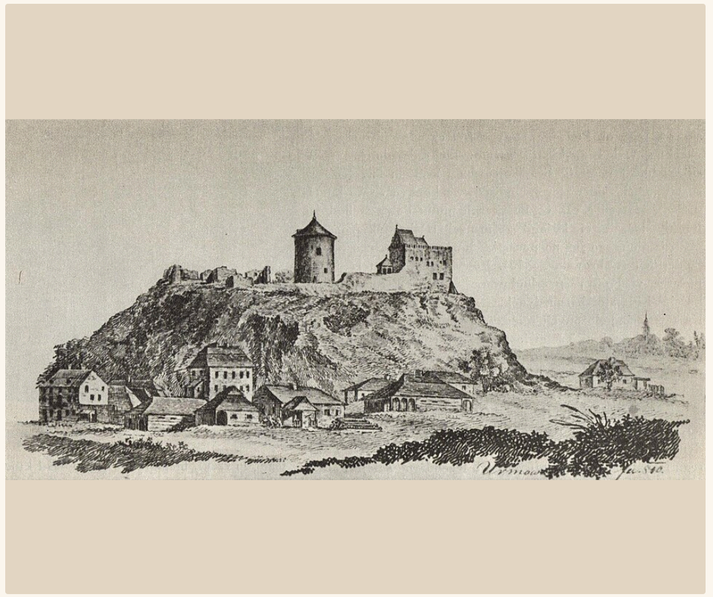

Zamek Lubelski na rysunku L. Urmowskiego z 1810 roku.

WNIOSKI

Dziedzictwo unii dziś

- Unia lubelska była dobrowolnym połączeniem narodów — rzadkim w historii Europy.
- Wspólne państwo ukształtowało dzieje Polaków, Litwinów, Ukraińców i Białorusinów.
- W 2020 roku w Lublinie Polska, Litwa i Ukraina powołały Trójkąt Lubelski — nawiązując do tej tradycji.
- Historia unii uczy, że współpraca sąsiadów daje siłę wobec wspólnych zagrożeń.

Źródła i literatura

1. Akt unii lubelskiej z 1 lipca 1569 r.
2. Henryk Wisner, „Unia. Sceny z przeszłości Polski i Litwy”, Warszawa 1988.
3. Jerzy Kłoczowski (red.), „Unia lubelska i tradycje integracyjne w Europie Środkowo-Wschodniej”, Lublin 1999.
4. Muzeum Narodowe w Lublinie — Jan Matejko, „Unia lubelska”.
5. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP: deklaracja o utworzeniu Trójkąta Lubelskiego (2020).

Dziękuję za uwagę

Wolni z wolnymi, równi z równymi — tak pisano o unii Polski i Litwy.

Dmytro Bilash · Stowarzyszenie Polaków w Humaniu „Ognisko”